

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR****SERAP SİVRİ BAŞVURUSU**

Başvuru Numarası	: 2019/6198
Karar Tarihi	: 23/11/2021
Başkan	: Hasan Tahsin GÖKCAN
Üyeler	: Hicabi DURSUN Recai AKYEL Selahaddin MENTEŞ İrfan FIDAN
Raportör	: Murat İter DEVECİ
Başvurucu	: Serap SİVRİ
Vekili	: Av. Seyit Ömer AKSOY

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, bir yolcu treninin raydan çıkıp birçok kişinin ölümü ile pek çok kişinin yaralanmasına sebep olmasına istinaden bazı kamu görevlileri hakkında yürütülen ceza yargılamasının etkisizliği nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 21/2/2019 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.
6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla temin edilen belgelere göre ilgili olaylar özetle şöyledir:

8. Haydarpaşa (İstanbul)-Ankara seferini yapan bir yolcu treninin 22/7/2004 tarihinde Sakarya'nın Pamukova ilçesi Mekece Mahallesi yakınlarında raydan çıkması sonucu birçok kişi ölmüş, pek çok kişi de yaralanmıştır. Ölenler arasında başvurunun o

tarihteki eşi H.T. ile H.T.nin kardeşi A.T. ve A.T.nin çocukları N.T. ile M.T. de bulunmaktadır.

9. Sakarya Cumhuriyet Başsavcılığınca (Cumhuriyet Başsavcılığı) olay hakkında derhâl soruşturma başlatılmıştır.

10. Soruşturma kapsamında ölü muayenesi ve otopsi işlemleri yapılmış, yaralıların adli raporları alınmış ve olay hakkında bilgi sahibi olan kişilerin beyanları alınmıştır. Ayrıca olay yerinde keşif yapılmış, soruşturmayı aydınlatması beklenen bilgi ve belgeler resmî kurumlardan getirilip kazaya karışan vagonlar üzerinde inceleme yaptırılmış, olayın neden kaynaklandığına ve kusur durumuna ilişkin bilirkişi raporu alınmıştır.

11. Bir üniversitenin makine ve inşaat mühendisliği bölümlerinde öğretim üyeliği yapan üç kişiden oluşan bilirkişi heyetince hazırlanan 31/8/2004 tarihli raporda; olay esnasında lokomotif hariç beş vagonun raydan çıktığı ve bu vagonların dördünlün devrildiği, hattan çıkan ve devrilmiş olan vagonların tekerlek takımlarında ve bojilerinde (trenin yürütüş takımı) olaya sebebiyet verecek bir neden gözlenmediği, kazaya karışan trendeki vagonların seyir emniyeti bakımından yeterli olduğu, trenin kazanın meydana geldiği yerdeki hızının yaklaşık saatte 130 km olduğu, altmış sefere ait hız bantları üzerinde yapılan incelemede olay yerinden geçen trenlerin hızlarının saatte 65-90 km olduğu ve livreye (tren tarife kitapçığı) göre olay yerinden 80 km hızla geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca raporda, birinci makinist F.K.nın livrede yazılı hızı (80km/saat) uymayıp trenin hızını gerektiği gibi ayarlamaması ve yönetimi altındaki trenin seyir kontrolü için gerekli dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle olayın meydana gelmesinde 3/8 oranında kusurlu olduğu, ikinci makinist R.S.nin seyir hızı konusunda birinci makinisti uyarmayarak trenin seyir kontrolü için gerekli dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle olayın meydana gelmesinde 1/8 oranında kusurlu olduğu ve tren şeflerinin tren seyir kontrolüne ilişkin görevlerinin bulunmaması nedeniyle K.C.nin kusursuz olduğu belirtilerek üstyapı bakım ve onarım yetersizlikleri ile güvenli seyir kontrolü için kontrol düzenek ve sistemlerinin olmayışının olayın meydana gelmesinde 4/8 oranında etkili olduğu açıklanmıştır.

12. Cumhuriyet Başsavcılığı, makinistlere yardımcı olacak otomatik ya da yarı otomatik kontrol sistemlerinin kurulması gerektiği hâlde kurulmadığı ve üstyapıda eksikliklerin kazanın meydana gelmesinde rol oynadığı iddiası ile Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü (TCDD) yetkilileri hakkında yürüttüğü soruşturmada yetkisizlik kararı vermiş ve soruşturma evrakını Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına göndermiştir. Bu soruşturmanın sonucu tespit edilememiştir.

13. Öte yandan Cumhuriyet Başsavcılığı; birinci makinist F.K., ikinci makinist R.S., ve Tren Şefi K.C.nin 1/3/1926 tarihli ve 765 sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu'nun 389. maddesinde düzenlenen tedbirsizlik, meslek veya sanatında tecrübesizlik ya da nizam, emir ve kaidelere riayetsizlik neticesi olarak demir yolu üzerinde kazaya neden olma suçunu işledikleri iddiasıyla 7/9/2004 tarihinde Sakarya 2. Ağır Ceza Mahkemesinde (Ceza Mahkemesi) haklarında kamu davası açmıştır.

14. Başvurucunun davaya katılma talebi Ceza Mahkemesince 10/11/2004 tarihli celsede kabul edilmiştir.

15. Ceza Mahkemesinin istinabe suretiyle aldığı 30/4/2007 tarihli bilirkişi raporunda olayın meydana gelmesinde F.K.nın 3/8, R.S.nin 1/8, TCDD'nin ise 4/8 oranında kusurlu olduğu, K.C.nin herhangi bir kusurunun bulunmadığı belirtilmiştir.

16. Yürüttüğü yargılama sonunda K.C.nin beraatine karar veren Ceza Mahkemesi F.K.yı 2 yıl 6 ay hapis ve 1.000 TL adli para cezasına, R.S.yi ise 1 yıl 3 ay hapis ve 733 TL adli para cezasına mahkûm etmiştir.

17. Ceza Mahkemesince verilen 1/2/2008 tarihli bu karar F.K. ve R.S.nin müdafii ile aralarında başvuruçunun da bulunduğu bazı katılanlar tarafından temyiz edilmiştir.

18. Yargıtay 2. Ceza Dairesi (2. Daire) 13/7/2009 tarihinde, şikâyetçi olduklarını bildiren bazı mağdurlara duruşma gününün ve kararın tebliğ edilmediğini belirterek kararın söz konusu kişilere tebliğ edilmesi amacıyla dava dosyasının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar vermiştir. Bu kararın gereğinin yerine getirilip getirilemediği tespit edilememekle birlikte 12/7/2010 tarihinde temyiz talepleri hakkında karar veren 2. Daire, K.C. hakkındaki davayı zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle düşürmüştü; diğer sanıklar hakkında verilen mahkûmiyet kararlarını ise bozmuştur. Bozma gerekçeleri şöyledir:

i. Aralarında menfaat çatışması bulunan sanıklar aynı müdafii tarafından temsil edilmiştir.

ii. Lehlerine vekâlet ücretine hükmedilen katılanların ad ve soyadları gerekçeli karar başlığına yazılmamıştır.

iii. Davaya katılma hakkı bulunmayan bazı kişilerin davaya katılmasına karar verilip lehlerine vekâlet ücretine hükmedilmiştir.

iv. Katılması hükümsüz kalan kişiye gerekçeli karar başlığında katılan olarak yer verilmiş ve lehine vekâlet ücretine hükmedilmiştir.

v. Davaya katılmalarına karar verilen bazı kişiler gerekçeli karar başlığında gösterilmemiş, davaya katılma yönünde talebi bulunmayan bir mağdur gerekçeli karar başlığında katılan olarak gösterilmiştir.

vi. Olayda ölen bir kişi, gerekçeli karar başlığında şikâyetçi olarak gösterilmiştir.

vii. F.K. ve R.S. hakkında verilen adli para cezasının taksitlendirebilmesine ilişkin normun uygulanıp uygulanmayacağı hususunda bir karar verilmemiştir.

viii. Suçun işlendiği yer, gerekçeli karar başlığına yazılmamıştır.

ix. Sebepiyet verdikleri yargılama giderlerinin sanıklardan ayrı ayrı tahsiline karar verilmesi gerekirken müştereken tahsiline karar verilmiştir.

x. Hükümden sonra yapılan yasal değişiklik uyarınca R.S. hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilip verilmeyeceğinin değerlendirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır.

19. Bozma sonrası yargılamada Ceza Mahkemesi, bozma ilamına karşı sanıkların ve/veya müdafilerinin beyanını tespit etmiş; yargı çevresinde ikamet eden katılanlara bozma ilamı ekli duruşma günü ile saatini bildirir davetiye çıkarmış, yargı çevresi dışında ikamet eden katılanların beyanlarının tespiti için birçok istinabe talebinde bulunmuş ve sonuçta

bozma ilamına uyulmasına karar vermiştir. Bozma ilamı çerçevesinde yapılan yargılama sonunda 7/2/2012 tarihinde, sanıklara isnat olunan eylemin 765 sayılı mülga Kanun'un 389. maddesinde düzenlenen tedbirsizlik veya meslek ya da sanatında tecrübesizlik, nizam ve emir ile kaidelere riayetsizlik neticesi olarak demir yolu üzerinde kazaya neden olma suçunu oluşturduğunun 2. Dairenin 12/7/2010 tarihli kararıyla belirlendiği, söz konusu suç için kanunda öngörülen dava zamanasını süresinin dolduğu gerekçesiyle sanıklar hakkında açılan davaların düşürülmesine karar verilmiştir.

20. Karar, bir kısım katılan vekili tarafından temyiz edilmiştir.

21. Gerekçeli kararın bazı katılanların vekiline tebliğ edilmediğini tespit eden ve bahse konu eksikliğin giderilmesi için 24/4/2013 tarihinde dava dosyasının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar veren Yargıtay 12. Ceza Dairesi (12. Daire) 3/2/2014 tarihinde, sanıklara isnat edilen eylemin 765 sayılı mülga Kanun'un 455. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen dikkatsizlik ve tedbirsizlik neticesi birden fazla kişinin ölümüne ve birçok kişinin yaralanmasına sebebiyet verme suçu kapsamında da değerlendirilebileceği sonucuna varmış; sanıkların hukuki durumunun söz konusu norm çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ve suç eşyası esas defterine kayıtlı eşyalar hakkında bir karar verilmesinin lazım geldiği gerekçesiyle hükmün bozulmasına karar vermiştir.

22. Bozma sonrası yargılamada Ceza Mahkemesi bozma ilamına karşı sanık R.S.nin beyanını tespit etmiş, yargı çevresi dışında ikamet eden katılanlar ile sanık F.K.nın beyanlarının tespiti için istinabe taleplerinde bulunmuş ve sonuçta bozma ilamına uyulmasına karar vermiştir. Bozma ilamı çerçevesinde yapılan yargılamanın 24/11/2014 tarihli üçüncü celsesinde, sanık R.S.nin 1 yıl 15 gün hapis ve 50 TL adli para cezasıyla, sanık F.K.nın ise 3 yıl 1 ay 15 gün hapis ve 152 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiştir. Ceza Mahkemesi, kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışlarını göz önünde bulundurduğunda yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varamadığını belirterek sanık R.S. hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermemiş ancak cezasının ertelenmesi hâlinde ileride tekrar suç işlemeyeceği konusunda vicdani kanaate vardığını ifade ederek sanık R.S. hakkında hükmettiği cezaları ertelemiştir.

23. Anılan karar sanık müdafileri ile aralarında başvurucaunun da bulunduğu bazı katılanların vekilleri tarafından temyiz edilmiştir. Başvuruca vekili temyiz talebinde kusurun tamamen sanıklarda olduğunun göz ardı edildiğini, yeniden suç işlemeyeceği yönünde kanaat oluşmadığı gerekçesiyle sanık R.S. hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmediğini ancak aynı sanığa verilen cezaların ertelenmesine karar verilerek çelişkiye düşüldüğünü ve sanıklara verilen cezaların ortaya çıkan zarara nazaran az olduğunu iddia etmiştir.

24. 12. Daire 30/3/2016 tarihinde, katılma isteminde bulunmalarına rağmen bu konuda herhangi bir karar verilmeyen mağdurlara gerekçeli kararın tebliğ edilmediği gerekçesiyle bahse konu eksikliklerin giderilmesi için dava dosyasının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar vermiştir.

25. 26/9/2018 tarihinde 12. Daire;

i. Ölenler ve mağdurlar ile bazı katılanların isimlerinin gerekçeli karar başlığında yazılmaması,

ii. Davaya katılma hakkı olmayan bir mağdurun gerekçeli karar başlığında katılan olarak gösterilmesi,

iii. Katılma talepleri hükümsüz hâle gelen bazı katılanlar ile hatalı olarak davaya katılmasına karar verilen bir mağdura gerekçeli karar başlığında katılan olarak yer verilmesi,

iv. Sanıklar hakkında 765 sayılı mülga Kanun'un 455. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen dikkatsizlik ve tedbirsizlik neticesi birden fazla kişinin ölümüne ve birçok kişinin yaralanmasına sebebiyet verme suçundan mahkûmiyet kararı verildiği hâlde gerekçeli karar başlığında suç isminin taksirle demir yolu kazası tehlikesine sebebiyet verme olarak yazılması,

v. Suçun işlendiği zaman dilimi ile sanıkların gözaltı, tutuklanma ve tahliye tarihlerinin gerekçeli karar başlığına yazılmaması,

vi. Sanıklar hakkındaki hapis cezaları üst haddten tayin edildiği hâlde adalet ve hakkaniyete uygun olmayacak şekilde sanıklara az miktarda adli para cezası tayin edilmesi,

vii. Sanık müdafilerinin hükmedilen hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmesini ve hükmolunan adli para cezalarının taksitlendirilmesini de kapsayan lehe hükümlerin uygulanmasına ilişkin talepleri hakkında karar verilmemesi,

viii. Sanık R.S. hakkında yeniden suç işlemeyeceği hususunda olumlu kanaat edinilemediği gerekçesiyle hakkındaki hükmün açıklanmasının geri bırakılmamasına karar verildikten sonra sabıkasız geçmişinden dolayı ileride tekrar suç işlemeyeceği hususunda olumlu kanaat edinildiğinden bahisle hükmedilen hapis cezasının ertelenmesine karar verilmek suretiyle hükümde çelişkiye neden olunması,

ix. Sanıkların gözaltı ve tutuklulukta geçirdikleri sürelerin cezalarından mahsubuna karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi,

x. Lehlerine maktu vekâlet ücretine hükmolunan katılanların ad ve soyadlarının kararda yazılması gerektiğinin gözetilmemesi,

xi. Yaşı küçük bazı katılanlar için vekil görevlendirilmesi nedeniyle zorunlu vekillik ücretlerinin yargılama gideri olarak sanıklardan tahsil edilmesine karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi,

xii. Yargılama giderlerinin her bir sanığa sebebiyet verdikleri tutar kadar ayrı ayrı yükletilmesine karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi,

xiii. Uyulmasına karar verilen 3/2/2014 tarihli bozma ilamında vurgulandığı hâlde suç eşyası esas defterine kayıtlı eşya hakkında bir karar verilmemesi nedenleriyle Ceza Mahkemesince verilen kararın bozulmasına karar vermiştir.

26. 12. Dairenin bozma ilamına uyan Ceza Mahkemesi 1/4/2019 tarihli dördüncü celsede F.K.nın neticeten 15.784 TL adli para cezasıyla, R.S.nin ise 47.352 TL adli para

cezasıyla cezalandırılmasına karar vermiş ve verilen adli para cezalarını birer ay arayla 20 eşit taksite bölüp ertelemiştir.

27. Anılan karar, sanık müdafileri ile aralarında başvurusunun da bulunduğu bazı katılanların vekilleri tarafından temyiz edilmiştir.

28. 12. Daire, dava zamanasını süresinin dolduğu gerekçesiyle 25/12/2019 tarihinde sanıklar hakkındaki kamu davalarının düşmesine karar vermiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

29. Olayın meydana geldiği tarihte yürürlükte bulunan 765 sayılı mülga Kanun'un 102. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Kanunda başka türlü yazılmış olan ahvalin maadasında hukuku amme davası:

...

3 - Beş seneden ziyade ve yirmi seneden az ağır hapis veya beş seneden ziyade hapis yahud hıdematı ammeden müebbeden mahrumiyet cezalarından birini müstelzim cürümlerde on sene,

4 - Beş seneden ziyade olmamak üzere ağır hapis veya hapis yahud sürgün veya hıdematı ammeden muvakkaten mahrumiyet cezalarını ve ağır para cezasını müstelzim cürümlerde beş sene ... geçmesiyle artadan kalkar.

..."

30. 765 sayılı mülga Kanun'un 104. maddesi şöyledir:

"Hukuku amme davasının müruru zamanı, mahkümiyet hükmü yakalama, tevkif, celb veya ihzar müzekkereleri, adli makamlar huzurunda maznunun sorguya çekilmesi, maznun hakkında son tahkikatın açılmasına dair olan karar veya C. müddeiamumisi tarafından mahkemeye yazılan İddianame ile kesilir.

Bu halde müruru zaman, kesilme gününden itibaren yeniden işlemeğe başlar. Eğer müruru zamanın kesen muameleler müeaddid ise müruru zaman bunların en sonuncusundan itibaren tekrar işlemeğe başlar. Ancak bu sebepler müruru zaman müddetini 102 nci maddede ayrı ayrı muayyen olan müddetlerin yarısının ilavesile baliğ olacağı müddetten fazla uzatamaz."

31. 765 sayılı mülga Kanun'un 389. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Bir kimse tedbirsizlik veya meslek veya sanatında tecrübesizlik veya nizam ve emir ve kaidelere riayetsizlik neticesi olarak demiryolu üzerinde bir kaza vukuu tehlikesine meydan verirse üç aydan otuz aya kadar hapse ve iki yüz liraya kadar ağır cezayı nakdiye ve kaza vukubulmuş ise beş seneye kadar ağır hapse ve yüz elli liradan aşağı olmamak üzere ağır cezayı nakdiye mahkum olur."

32. 765 sayılı mülga Kanun'un 455. maddesi şöyledir:

“Tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek ve sanatta acemilik veya nizamata, ve evamir ve talimata riayetsizlik ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet veren şahıs iki seneden beş seneye kadar hapse ve 250 liradan 2.500 liraya kadar ağır para cezasına mahkum olur.

Eğer fiil birkaç kişinin ölümünü mucip olmuş veya bir kişinin ölümü ile beraber bir veya birkaç kişinin de mecruiyetine sebebiyet vermiş ve bu yaralanma 456 ncı maddenin 2 nci fıkrasında beyan olunan derecede bulunmuş ise dört seneden on seneye kadar hapis ve 1.000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile mahkum olur.

Yukardaki fıkralarda beyan olunan cezalar, kusurun derecesine göre sektizde birine kadar indirilebilir.”

33. 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun “Zaman bakımından uygulama” kenar başlıklı 7. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

“Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.”

34. 5237 sayılı Kanun'un “Dava zaman aşımı” kenar başlıklı 66. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(1) Kamuda başka türlü yazılmış olan holler dışında kamu davası:

...

d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş yıl,

...

Geçmesiyle düşer.

...”

35. 5237 sayılı Kanun'un “Dava zaman aşımı süresinin durması veya kesilmesi” kenar başlıklı 67. maddesinin (2), (3) ve (4) numaralı fıkraları şöyledir.

“2) Bir suçla ilgili olarak;

a) Şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi,

b) Şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi.

c) Suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi,

d) Sanıklardan hir kısmı hakkında da olsa, mahkûmiyet kararı verilmesi.

Halinde, dava zaman aşımı kesilir.

(3) Dava zaman aşımı kesildiğinde, zaman aşımı süresi yeniden işlemeye başlar. Dava zaman aşımını kesen birden fazla nedenin bulunması halinde, zaman aşımı süresi son kesme nedeninin gerçekleştiği tarihten itibaren yeniden işlemeye başlar.

(4) Kesilme halinde, zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin olarak Kanununda belirlenen sürenin en fazla yarısına kadar uzar.”

36. 5237 sayılı Kanun'un "Taksirle öldürme" kenar başlıklı 85. maddesi şöyledir:

"(1) Taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

B. Uluslararası Hukuk

37. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "İnsan haklarına saygı yükümlülüğü" kenar başlıklı 1. maddesi şöyledir:

"Yüksek Sözleşmeciler kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar."

38. Sözleşme'nin "Yaşam hakkı" kenar başlıklı 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur..."

39. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında, Sözleşme'nin 2. maddesinin ilk cümlesinin devletin yalnızca kastı ve hukuka aykırı olarak ölüme sebebiyet vermekten kaçınmasını değil aynı zamanda devletlerin egemenlik yetkileri içinde bulunan kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri almalarına dair devletlere pozitif yükümlülük yüklediği de hatırlatılmaktadır (L.C.B/Birleşik Krallık, B. No:23413/94, 9/6/1998, § 36).

40. AİHM'e göre Sözleşme'nin 2. maddesi, devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında can kaybının bulunduğu durumlarda devlete elindeki tüm imkânları kullanarak yaşama hakkını korumak için oluşturulan yasal ve idari çerçevenin gereği gibi uygulanmasını ve bu hakka yönelik ihlallerin durdurulup cezalandırılmasını sağlayacak yeterli yargısal veya diğer tedbirleri alma görevi yüklemektedir (Osman/Birleşik Krallık [BD], B. No: 23452/94, 28/10/1998, § 115; Paul ve Audrey Edwards/Birleşik Krallık, B. No: 46477/99, 14/3/2002, § 54). AİHM, bu yükümlülüğün -kamusal olsun veya olmasın- yaşama hakkının tehlikeye girebileceği her türlü faaliyet bakımından da geçerli olduğu kanaatinde (Öneriyıldız/Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 31/11/2004, § 71).

41. Bone/Fransa ((k.k.), B. No: 69869/01, 1/3/2005) kararında devletlerin tren istasyonunda bulunan herkesin yaşamını güvence altına almaya yönelik tedbirler almaları yönünde pozitif yükümlülükleri olduğunu belirten AİHM, Kalender/Türkiye (B. No: 4314/02, 15/12/2009) kararında devlet görevlilerinin ya da kurumlarının demir yolu taşımacılığı gibi potansiyel olarak tehlikeli etkinliklerde muhakeme hatasını veya dikkatsizliği aşan bir ihmali olduğu yani olası sonuçların farkında olmalarına rağmen söz konusu makamların kendilerine verilen yetkileri gözardı ederek demir yolu taşımacılığı gibi tehlikeli bir etkinlik nedeniyle oluşan riskleri bertaraf etmek için gerekli ve yeterli önlemleri almadığı durumlarda -bireyler

kendi inisiyatifleriyle hangi hukuk yollarına başvurmuş olursa olsun- insan hayatının tehlikeye girmesine neden olan kişiler aleyhine hiçbir suçlamada bulunulmaması ya da bu kişilerin yargılanmamasının Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği anlamına gelebileceğini ifade etmiştir (*Kalender/Türkiye*, § 52).

42. AİHM'in yaşam hakkının etkili soruşturma yükümlülüğünün usul boyutunun incelenmesi konusunda benimsediği ilkeler için bkz. *Yasin Ağca*, B. No: 2014/13163, 11/5/2017, §§ 95, 96.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

43. Anayasa Mahkemesinin 23/11/2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları

44. Başvurucu, yakınlarının ölümüyle sonuçlanan olay hakkındaki yargılamanın makul bir süratle yürütülmediğini ve bu sebeple olayın sorumlularının cezalandırılmadığını belirterek yaşam hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

B. Değerlendirme

45. Anayasa'nın "*Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı*" kenar başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, yaşama ... hakkına sahiptir."

46. Anayasa'nın "*Devletin temel amaç ve görevleri*" kenar başlıklı 5. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Devletin temel amaç ve görevleri, ... kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

47. Başvurucu, başvuru formunda yaşam hakkının devlete birtakım pozitif ve negatif yükümlülükler yüklediğinden söz etse de demir yolu işletmeciliğiyle ilgili olarak devletin pozitif yükümlülüklerini ihlal ettiği yönünde bir iddiada bulunmamıştır. Bu nedenle yapılacak inceleme sadece yaşam hakkının etkili soruşturma yükümlülüğüne ilişkin usul boyutu kapsamında olacaktır.

1. Kabul Edilebilirlik

a. A.T., N.T. ve M.T. ile İlgili Başvuru Yönünden

48. Bireysel başvuru yolunu işletebilecekler esas itibarıyla ihlale yol açtığı ileri sürülen kamu gücü eylem veya işleminden ya da ihmalden dolayı güncel bir kişisel hakkı doğrudan etkilenen kişiler olmakla birlikte somut olayın koşullarına ve ihlal edilen hakkın niteliğine göre doğrudan mağdur ile arasında sadece yaşam hakkının etkili soruşturma yükümlülüğüne ilişkin usul boyutu kapsamında olacaktır.

meşru ve kişisel bir menfaati bulunan kişiler de *dolaylı mağdur* sıfatıyla bireysel başvuruda bulunabileceklerdir (*Engin Gök ve diğerleri*, B. No: 2013/3955, 14/4/2016, § 47). Nitekim mağdurun bizzat başvuru yapmasının mümkün olmadığı ve yakın akrabalık ilişkisinin bulunduğu kimi durumlarda -özellikle yaşam hakkının söz konusu olduğu- başvurucuların ihlalden doğrudan etkilenmemiş olmalarına rağmen ihlalden dolaylı olarak etkilenmeleri nedeniyle bu etkiye dayanarak kendi adlarına başvuru yapabilecekleri kabul edilmiştir (*Cemil Damışman*, B. No: 2013/6319, 16/7/2014; *Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014).

49. Öte yandan *mağdur* kavramı Anayasa Mahkemesi tarafından hukuk ve ceza davaları ile idari davalardaki menfaat ve ehliyet kavramlarından bağımsız bir şekilde yorumlanmaktadır. Bu nedenle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bir başvuruda başvurucunun *dolaylı mağdur* sıfatının olup olmadığı, başvurucu ile ölen arasındaki kişisel ve özel bağın ne ölçüde sıkı olduğuna bağlıdır. Bu bağın belirlenmesinde başvurucu ile ölen arasında kan bağının bulunup bulunmaması ya da başvurucunun ölenin mirasçısı olup olmaması gibi hususlar tek başına rol oynamaz. Nitekim;

i. *Duygu Altıntaş ve diğerleri* (B. No: 2015/18411, 13/9/2018, § 59) başvurusu hakkında verilen kararda; müşteri sıfatıyla soruşturmada yer alması, ölenle birlikte yaşadığını iddia etmesi ve kovuşturmaya yer olmadığına dair karara ölenle müşterek çocukları olan diğer başvurucularla birlikte yaptığı itirazın mağdur sıfatı yokluğu nedeniyle reddedilmemesi dikkate alınarak ölenin eski eşinin *dolaylı mağdur* sıfatını taşıdığı sonucuna varılmıştır (resmî evlilik bağı tespit edilemese de başvurucunun dolaylı mağdur olarak kabul edildiği başvuru için bkz. *Aisha Fares*, B. No: 2015/18701, 31/10/2018, § 75).

ii. *Abdülkadir Şimşek ve diğerleri* (B. No: 2014/11868, 12/6/2018, § 76) başvurusu hakkında verilen kararda ise müteveffaların daha yakın akrabalarının da dosyada başvurucu sıfatıyla yer almaları ve ölenler ile yakın kişisel ilişki durumlarına ilişkin özel bir durum ortaya koyamamaları dikkate alınarak yeğenlerin, eski eşin ve eniştenin mağdur sıfatının bulunmadığı değerlendirilmiştir.

50. Somut olayda başvurucu; A.T.nin, ölen eşi H.T.nin kardeşi; N.T. ve M.T.nin ise H.T.nin yeğenleri olduğunu beyan etmiş ancak sözlü edilen kişilerle arasındaki kişisel ve özel bağın ne olduğuyla ilgili hiçbir açıklama yapmamıştır. Bu nedenle başvurucunun A.T., N.T. ve M.T.nin ölümlerine ilişkin olarak dolaylı mağdur sıfatını haiz olmadığı değerlendirilmiştir.

51. Açıklanan gerekçelerle A.T., N.T. ve M.T. ile ilgili başvurunun diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *kişi bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. H.T. ile İlgili Başvuru Yönünden

52. Anayasa Mahkemesi, bazı istisnaları olsa da bireysel başvuru yolları tüketilmeden önce yapılan başvuruları, başvuru yollarının incelenme tarihine kadar tüketilmesi koşuluyla incelemektedir (*Ziver Demircan*, B. No: 2014/235, 3/2/2016, §§ 41-48). Başvuruya konu edilen yargılama da bireysel başvurunun incelenmesinden önce sona ermiştir. Ayrıca başvuruya konu yargılama nedeniyle yapılan *Burcu Demirkaya ve Yücel Demirkaya* (B. No: 2015/1232, 30/10/2018) başvurusunda mahkeme, olayın demir yollarının işletilmesi sırasında vuku bulduğunu ve livreye göre saatte 80 km hızla gitmesi gereken

treinin saatte 130 km hızla gitmesi sonucu olayın meydana geldiğine dair bilirkişi raporunu dikkate alarak muhakeme hatasını aşan bir durumun söz konusu olduğu ve somut olay bakımından yaşam hakkının usul boyutunun ceza soruşturması yapılmasını gerektirdiği sonucuna varmıştır (anılan kararda bkz. § 50). Bu nedenle başvuru yollarının tüketilmesi yönünden başvuruda herhangi bir eksiklik bulunmamaktadır. O hâlde açıkça dayanaktan yoksun olmayan ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmayan, H.T. yönünden yaşam hakkının usul boyutunun ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. Genel İlkeler

53. Anayasa'nın 17. maddesinin kendisine yüklediği pozitif yükümlülüklerin usule ilişkin yönü uyarınca devlet, şüpheli her ölüm olayının tüm yönleriyle ortaya konulmasına, sorumlu kişilerin belirlenmesine ve gerektiğinde bu kişilerin cezalandırılmasına imkân tanıyan bağımsız bir soruşturma yürütmelidir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 54; *Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014, § 94).

54. Bununla birlikte etkili soruşturma yükümlülüğü bir sonuç yükümlülüğü değil uygun araçların kullanılması yükümlülüğüdür. Anayasa'nın 17. maddesi başvuruculara üçüncü kişileri bir suç nedeniyle yargılatma ya da cezalandırma hakkı vermediği gibi devlete tüm yargılamaları mahkûmiyetle sonuçlandırma ödevi de yüklemes (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 56).

55. Şüpheli bir ölüm olayı hakkında yürütülen ceza soruşturmasının Anayasa'nın 17. maddesinin gerektirdiği etkinlikte olduğunun kabul edilebilmesi için;

- Soruşturma makamlarının olaydan haberdar olur olmaz, resen harekete geçerek ölüm olayını aydınlayabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmeleri (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 57),

- Soruşturma sürecinin kamu denetimine açık olması ve ölen kişinin yakınlarının meşru menfaatlerini korumak için soruşturma sürecine gerekli olduğu ölçüde katılabilmeleri (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 58),

- Soruşturmanın makul bir özen ve süratle yürütülmesi (*Salih Akkuş*, B. No: 2012/1017, 18/9/2013, § 30) gerekir.

56. Son olarak belirtmek gerekir ki olası cezai sorumluluğun tespiti adına, soruşturma sonrasında kovuşturma aşamasına geçilmiş ise ilk derece mahkemesi önündeki yargılama aşaması dâhil bütün süreç Anayasa'nın 17. maddenin gereklerine cevap verebilecek nitelikte olmalıdır (*Filiz Aka*, B. No: 2013/8365, 10/6/2015, § 30).

b. İlkelerin Olaya Uygulanması

57. Başvuruya konu edilen yargılama sürecinde yapılan işlemler ve başvurucunun iddiaları birlikte değerlendirildiğinde başvuruda incelenmesi gereken mesele, yargılamanın makul bir sürat ve özenle yürütülüp yürütülmediğidir.

58. *Burcu Demirkaya ve Yücel Demirkaya* başvurusunda meydana gelen olayda ölen ve yaralananların fazlalığı nedeniyle ölenlerin yakınları ile yaralıların ifadelerinin tespitinin uzun zaman alması anlaşılabilir bir durum olduğu ancak yargılamaadaki hiçbir unsurun yargılamanın sonuçlandırılmamasını haklı kılmadığı belirtilerek yargılamanın makul bir süratle yürütülmemesi nedeniyle yaşam hakkının usul boyutunun ihlal edildiğine karar verilmiştir (anılan kararda bkz. § 56). Sözü edilen kararın verildiği tarihten sonra da yargılama 10 ay 25 gün daha sürmüş ve nihayetinde sanıklar hakkındaki kamu davası zaman aşımına uğramıştır. Yargılamanın bütününde yapılan işlemler ve bozma kararlarının içerikleri dikkate alındığında davanın zaman aşımı nedeniyle düşmesinin sebebi davanın sürüncemede bırakılmış olmasıdır. Bu bakımdan başvuruya konu yargılamanın makul bir özen ve süratle yürütüldüğü söylenemez.

59. Açıklanan gerekçelerle H.T. ile ilgili başvuruda Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının usul boyutunun ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

60. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."

61. Başvurucu, ihlalin tespit edilmesini istemiş ve 50.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

62. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına işaret etmiştir (*Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

63. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

64. İhlalin mahkeme kararından kaynaklandığı veya mahkemenin ihlali gideremediği durumlarda Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 79. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmeder. Anılan yasal düzenleme, usul hukukundaki benzer hukuki kurumlardan farklı olarak ihlali ortadan kaldırmak amacıyla yeniden yargılama sonucunu doğuran ve bireysel başvuruya özgülenen bir giderim yolunu öngörmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına bağlı olarak yeniden yargılama kararı verildiğinde usul hukukundaki yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak ilgili mahkemenin yeniden yargılama sebebinin varlığını kabul hususunda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir kararın kendisine ulaştığı mahkemenin yasal yükümlülüğü, ilgilinin talebini beklemeksizin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı nedeniyle yeniden yargılama kararı vererek devam eden ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yerine getirmektir (*Mehmet Doğan*, §§ 58, 59; *Aligal Alkaya ve diğ.leri* (2), §§ 57-59, 66, 67).

65. İncelenen başvuruda sanıkların bir cezazırlık nedeni olan dava zamanasımından istifade etmesine neden olacak surette makul bir özen ve süratle yargılama yapılmaması nedeniyle yaşam hakkının usul boyutunun ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır ancak Anayasa'nın 38. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca suç için sonradan yürürlüğe giren kanunda öngörülen daha uzun dava zamanasımı süresi geçmiştir işlenen suç yönünden uygulanmadığı için kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere Ceza Mahkemesine gönderilmesi mümkün görülmemiştir.

66. Öte yandan somut olayda ihlalin tespit edilmesinin başvuruçunun uğradığı zararların giderilmesi bakımından yetersiz kalacağı açıktır. Dolayısıyla *eski hâle getirme* kuralı çerçevesinde ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için, başvuruçunun talebi de dikkate alınarak yaşam hakkının usul boyutunun ihlali nedeniyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvuruçuya net 50.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

67. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 364,60 TL harç ve 4.500 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 4.864,60 TL yargılama giderinin başvuruçuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. A.T., N.T. ve M.T. ile ilgili başvurunun *kişi bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. H.T. ile ilgili başvuru yönünden yaşam hakkının usul boyutunun ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. H.T. ile ilgili başvuru yönünden Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının usul boyutunun İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Başvuruçuya net 50.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE,

D. 364,60 TL harç ve 4.500 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 4.864,60 TL yargılama giderinin başvuruca ÖDENMESİNE,

E. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvurucaunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin bilgi edinmesi için Sakarya 2. Ağır Ceza Mahkemesine (E.2018/270, K.2019/69) GÖNDERİLMESİNE

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 23/11/2021 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.